

האם אירופה מתקרבת לישראל?

written by פרופ' זכי שלום | 10.10.2024

תמונת מצב באיחוד האירופאי: ז'וסף בורל, המכהן כנציג העליון לענייני חוץ ומדיניות ביטחון של האיחוד האירופי, נשא לפני ימים מספר נאום בפני הפרלמנט האירופי בשטרסבורג. בדבריו התייחס בעיקר למלחמה בלבנון. בורל הינו חבר מפלגת הפועלים הסוציאליסטית של ספרד, וידוע בעמדותיו הביקורתיות כלפי ישראל ופעילותה הצבאית: "זכותה של ישראל להגנה עצמית", הוא הבהיר באוגוסט 2024, "אינה מקנה לה רשות לעשות ככל העולה על רוחה. גם לזכות זו יש מגבלות".

במהלך המלחמה הוא הרבה להדגיש את הצורך של אירופה להפעיל לחצים על ישראל הן בנושא הפגיעה באזרחים חפים מפשע והן בנושא הסיוע ההומניטרי. בחודשים האחרונים הוא הביע תמיכה במאמציו של ממשל ביידן להגיע להסכם הפסקת אש, הגם שברור לו היטב שמנקודת ראותה של ישראל הסכם כזה, בטרם מומשו יעדיה של המלחמה, יוביל להגדרתה של מדינת ישראל כ"מדינה מובסת", שלא הצליחה לגבור על ארגון טרור קטן יחסית.

בנאומו בפני הפרלמנט האירופי בשטרסבורג בורל נותן ביטוי לעמדות פרגמטיות יותר, נעימות יחסית לאוזן הישראלית בסוגיית המלחמה של ישראל נגד החיזבאללה בלבנון: "לא יהיה פתרון למשבר בלבנון", הוא מדגיש, "עד שלבנון תחזק את המוסדות הפוליטיים שלה". האיחוד האירופי, אומר בורל, צריך לנצל את היחלשותו של החיזבאללה בעקבות המכות הקשות שספג מידי ישראל, כדי לחזק את המערכת הפוליטית של לבנון על מנת שתבטיח השגת הפסקת אש עם ישראל.

מניסוח דבריו של בורל משתמעת הבנה שקריאה להפסקת אש בלבנון חייבת לבוא רק לאחר שנוצרו תנאים שיבטיחו את ביטחונה של מדינת ישראל לשנים רבות. בורל מתייחס ספציפית למלחמה בלבנון בלבד. ואולם, בפועל ניתן לראות בכך בעקיפין גם קריאה לבחון שינוי בעמדת האיחוד האירופי והממשל בארצות הברית באשר להסדר ברצועה. גם כאן, ייתכן שיאמר בורל, נדרשת יצירת תנאים בשטח שלא יאפשרו מתקפה נוספת של החמאס נוסח ה-7 באוקטובר 2023. רק לאחר מכן ניתן יהיה לדרוש מישראל הפסקת אש ונסיגה מלאה מהרצועה.

"בלי התחייבות בת קיימא לרפורמה פוליטית מצד מנהיגיה של לבנון", אומר בורל, "אין פתרון למשבר בלבנון". לדעת בורל האיחוד האירופי חייב לנצל את השינוי במאזן הכוחות בלבנון, עם היחלשות החיזבאללה, כדי לסייע למדינה זו לממש את הרפורמה הנדרשת. הרפורמה בלבנון צריכה לכלול, בין השאר, את המרכיבים העיקריים הבאים: א. בחירת נשיא חדש ללבנון. ב. חיזוק יכולותיו של צבא לבנון. ג. הצבת כוחות או"ם חזקים לאורך הגבול עם ישראל. ד. הגברת הסיוע הכלכלי ללבנון.

אנו סבורים שניתן לראות בדברים אלה, בזהירות רבה, הנשמעים מפי מדינאי שלא הפגין אהדה רבה לישראל לאורך השנים שבהן כיהן בתפקידו הבכיר באיחוד האירופי, ראשיתו של תהליך התפכחות של בורל, ואישים אחרים באיחוד האירופי, סביב מלחמת התקומה ודרך ניהולה על ידי ממשלת נתניהו. אם אכן נבחין בכך שגישה זו של בורל מקבלת ביטוי גם בהתבטאויות של אישים בכירים נוספים באיחוד האירופי, ניתן יהיה אולי לבשר על מפנה כלשהו של התקרבות מצד אירופה לעבר עמדותיה של ישראל. חשוב לציין שבוע קודם לכן קרא בורל ל"הפסקת אש מיידית" ומשא ומתן על הסדר. הוא הביע ביקורת על הכמות הרבה של נפגעים בקרב האוכלוסייה האזרחית בלבנון וההיקף הגדול של עקורים שהמלחמה יוצרת.

ראוי להדגיש שבורל עצמו מוצא לנכון לסייג את דבריו בהמשך וחוזר לדקלם עמדות המביעות חתירה לשלום והימנעות משימוש בכוח צבאי לפתרון סכסוכים: "ההיסטוריה מראה", כך הוא טוען, "שאינן פתרונות צבאיים לקונפליקטים המושרשים עמוק במבנה הפוליטי של האזור". לפיכך, כך הוא טוען, קיימים ספקות אם הפלישה הישראלית ללבנון ² הרביעית במספר מאז 1982 ³ תוביל להסדר פוליטי שכה מתבקש בשעה זו.

אף נציג בפרלמנט האירופי אינו טורח לשאול אותו: האם המערכה של בעלות הברית נגד האויב הנאצי ותומכיו במלחמת העולם השנייה הייתה מיותרת? האם ניתן היה להגיע לגיבוש מבנה האיחוד האירופי הקיים כיום ללא המערכה הכבדה שניהלו בעלות הברית נגד ציר הרשע של אותן שנים? האם היציבות הפוליטית והשגשוג הכלכלי של אירופה יכולים היו להתממש בלעדי המערכה הקשה ורווית הדמים באירופה?

בתוך תוכו, כך ניתן להניח, בורל יודע היטב שבמציאות הבינלאומית הקיימת, מול תמרות העשן בין אוקראינה, מטולה ונחל עוז, נוסחאות ערטילאיות של שלום ורוגע שאינן נסמכות על הסדרים "יצוקי בטון" בשטח אינן נתפסות עוד רלוונטיות. אך לפני חודשים מספר (אפריל 2024) הבהיר הוא עצמו לנציגי האיחוד האירופי שאירופה נמצאת בסכנה ו"עליה לדבר בשפת הכוח" (speak the language of power). על רקע החששות של מתקפה רוסית על מדינות אירופה הזהיר בורל שאירופה אינה יכולה עוד לסמוך על "המטרייה האמריקנית", והיא תצטרך לדאוג לביטחונה בכוחותיה-היא.

לנו אזרחי ישראל, החיים בצל של אזעקות בלתי פוסקות, חרדות וחוסר ודאות באשר לעתיד, יש בדבריו של בורל מעין משב רוח קריר ביום שרבי. מתחילת המערכה נאלצה ממשלת ישראל להתמודד לא רק עם מציאות צבאית קשה מנשוא של מערכה קשה רווית דמים בחזיתות שונות, אלא גם עם מציאות מדינית-פוליטית, מבית ומבחוץ, שהערימה מכשולים קשים על ניהול המערכה וניסתה לקדם מהלכים שיובילו לסיום המלחמה בטרם הושגו יעדיה המלאים של המערכה כפי שהותוו על ידי ממשלת ישראל.

המרכיב הדומיננטי במסגרת הכוחות שהקשו על ניהול המערכה על פי המתווה שגיבשה ממשלת ישראל היה, ועודנו, ממשל הנשיא ביידן. אליו חברו כוחות רבי עוצמה באיחוד האירופי. די אם

נזכיר בהקשר זה את קריאתו המקוממת של הנשיא מקרון "לחזור למתווה של הסדר פוליטי ולהפסיק העברת נשק לצורך המלחמה בעזה". הנשיא מקרון לא הסתפק בכך, וטרח גם להעביר ביקורת על הפעילות היבשתית של ישראל בלבנון. ראש ממשלת בריטניה, קיר סטארמר (Keir Starmer), עבר משלב של איומים לשלב של מעשים. הממשלה בראשותו החליטה לעכב משלוחי נשק לישראל העלולים לשמש לפעילות מלחמתית בעזה בניגוד להוראות המשפט הבינלאומי.

בימים האחרונים ניכר, כאמור, שינוי, עדיין מתון ומעורפל משהו, ביחס כלפי מדינת ישראל. ראש הממשלה, נתניהו, פרסם הודעה חריפה בגנות הצהרתו של הנשיא מקרון: "ישראל", הבהיר נתניהו, "תנצח איתכם ובלעדיכם, אך הבושה שלכם תהדהד עוד הרבה אחרי שנצח". בעקבות הסערה שנוצרה מיהר הנשיא מקרון להדגיש את הידידות רבת השנים בין צרפת וישראל ואת המחויבות העמוקה של צרפת לישראל. שיחת טלפון שהתקיימה בין שני המנהיגים יישרה ככל הנראה את ההדורים ביניהם.

ביום השנה למתקפת החמאס ב-7 באוקטובר 2024 הגיעו לשטח רעים בנגב שגרירי עשרים ושש מדינות האיחוד האירופי. כולם כאחד ביקשו להביע סולידריות עם העם בישראל נוכח האסון שפקד את מדינת ישראל בשנה האחרונה: "נותרנו ללא מילים", אמר שגריר האיחוד האירופי בישראל, "אל מול הפוגרום האנטישמי הקטלני ביותר מאז השואה". השגרירים הדגישו את הזעזוע נוכח מעשי הזוועה שביצעו אנשי החמאס, כולל באמצעות פשעים מיניים, וקראו כמובן להחזרה מיידית של החטופים.

אם אכן מתחולל שינוי בעמדות האיחוד האירופי, וזהו "אם" גדול, ניתן לייחס אותו להערכתנו לשתי התפתחויות: הראשונה שבהם היא מתקפות הטילים הבאליסטיים של איראן נגד ישראל. להערכתנו היו, ותהיינה, למתקפות אלה השלכות מרחיקות לכת על עמדות האיחוד האירופי כלפי מדינת ישראל ומלחמתה בציר הרשע בראשות איראן.

שינוי הדימוי של איראן: לאורך שנות כהונתו הצליח ממשל ביידן בתמיכת האיחוד האירופי להעניק למשטר האיראני מעמד לגיטימי במערכת הבינלאומית. "זעקותיה" של ישראל כי מדובר בשלטון טוטליטרי הפוגע קשות בזכויות אזרחיו, מסכן את היציבות באזור וחותר להחלשת מעמדן של ארצות הברית ובעלות בריתה באזור נפלו על אוזניים ערלות. הדעה הדומיננטית במערב בשנים האחרונות גרסה שאיראן ² למרות "אותות הקין" הרבים על מצחה ³ היא מדינה מתקדמת, בעלת שלטון יציב וסמכותי הפועל "בסך הכול" בדרך אחראית ורציונלית לקידום מעמדה של איראן באזור ובמערכת הבינלאומית. בכל מקרה, יש לנסות להגיע עימו להסדרים מדיניים ולא לשגות באשליות של יכולת להכניע אותו באמצעים צבאיים.

לנו נראה ששתי מתקפות הטילים על ישראל הובילו לשינוי כלשהו בדימוי של איראן כמדינה אחראית ורציונלית. לכל מדינות המערב ברור שמדובר במהלך חסר תקדים במערכת הבינלאומית, על גבול של מהלך לא רציונאלי. שיגור מאות טילים באליסטיים לעבר מדינה קטנה כמו מדינת ישראל עלול היה להביא לתוצאות הרות אסון במדינת ישראל ולתגובות בלתי

פרופורציונליות מצד ישראל באמצעות כלי נשק שטרם נעשה בהם שימוש. רק בזכות מערכות ההגנה של ישראל ותמיכת מעצמות המערב הסתיימו שני האירועים בסופו של דבר בקול ענות חלושה.

עם זאת, עוצמתה הפוטנציאלית של איראן בתחום הטילים הבאליסטיים הופגנה היטב. לאף מדינה אירופית אין עוד "תעודת ביטוח" שאיראן לא תכוון כלפיה בעתיד טילים באליסטיים. מה שנראה עד כה כ"אפשרות דמיונית" קיבל עתה ממדים קונקרטיים. מי שמשגר טילים באליסטיים במידה רבה של דיוק לעבר יעדים שונים במדינת ישראל, בידיעה ברורה של ישראל יש "יכולות אסטרטגיות", לא יהסס לפעול בדרך דומה כלפי מדינות באירופה. מדינות אלה מודעות כמובן לכך שאין להן יכולת הגנה כמו שיש למדינת ישראל, וגם יכולת התגובה שלהן מוגבלת. ברור להן שבשלב כלשהו הן תזדקקנה מאוד לניסיון, לידע וליכולות שיש בידי ישראל.

שינוי במעמדו של ראש הממשלה, נתניהו: לאורך השבועות האחרונים אנחנו מזהים "שדרוג" כלשהו במעמדו של ראש הממשלה במערכת הפוליטית של ישראל. הדבר מקבל ביטוי בין השאר בכך שהוא מפגין מידה רבה של סמכותיות כלפי שרי ממשלתו. הביטוי האחרון לכך הוא האיסור על שר הביטחון, גלאנט, לטוס לארצות הברית לשיחות עם נציגי הממשל קודם שנשיא ארצות הברית ינהל עימו דו-שיח.

בסופו של דבר נאלץ ממשל ביידן לקבל את תביעתו והנשיא שוחח עימו שיחה ארוכה. מעבר לכך, העובדה שבלבנון בוצעו בשבועות האחרונים פעולות בעלות השלכות מרחיקות לכת מבלי שהדבר הובא מראש לידיעת הממשל יוצרת בהדרגה שינוי ב"מאזן הכוחות" בין ממשלת נתניהו וממשל הנשיא ביידן. הביטוי הבולט לכך הוא חיסולו של נסראללה, שנעשה בלי ידיעה מוקדמת של הממשל. העובדה שהממשל עסוק עתה במאמץ להבטיח את עתידו הפוליטי לקראת הבחירות ההולכות וקרבות בראשית נובמבר תורמת אף היא במידה רבה להחלשת מנופי הלחץ שיש בידי הממשל כלפי ישראל.

בזירה הבינלאומית איננו יכולים שלא לשים לב להתרבות התבטאויות של אישים במערכת הפוליטית הבינלאומית המביעים הערכה רבה לפעילותה הצבאית של ישראל בראשות נתניהו נגד ציר הרשע, וקוראים בגלוי לממשל האמריקני לאפשר לישראל "להשלים את המלאכה". ניתן להלן שתי דוגמאות לכך: א. ראש ממשלת אוסטרליה לשעבר טוני אבוט (Tony Abbott) אמר בהקשר זה את הדברים הבאים: "לא משנה מה דעתכם על ביבי נתניהו, הוא צ'רצ'יל של ימינו". אז אני מקווה שיקשיב בנימוס לביידן ולסטארמר, אבל אחר כך ישקול את טובת ישראל ויפעל בהתאם, כי העולם זקוק לכך שישראל תנצח". המועמד לראשות ממשלה בקנדה פייר פוליבייר (Pierre Polibier) הביע תמיכה חד-משמעית במאמציה של ממשלת ישראל בראשות נתניהו לחסל את היכולת הגרעינית של איראן: "פעולה כזאת", הוא הדגיש, "תהיה תרומה גדולה לאנושות".

סיכום ומסקנות

זו לראשונה מאז פרוץ מלחמת התקומה ניכרת אופציה ריאלית של מימוש יעדיה של המלחמה: השגת ניצחון מוחלט, החזרת החטופים ויצירת מציאות חדשה בגבולותיה של ישראל בדרום ובצפון שתמנע איום מחודש על ישראל נוסח מתקפת ה-7 באוקטובר 2023. מעבר לכך, פעולותיה ההתקפיות החריגות באופיין של איראן נגד ישראל באמצעות שיגור מאות טילים באליסטיים לעבר יעדים צבאיים ואזרחיים יוצרת מידה רחבה וחסרת תקדים של לגיטימציה, פנימית וחיזונית, ליצור מהפך דרמאטי של יחסי הכוחות במזרח התיכון ובמעמדה של ישראל במסגרת זו. הרבה מאוד יהיה תלוי כמובן בהצלחת המהלך הצבאי של ישראל מול איראן. יותר מאי פעם בעבר נקווה ונתפלל להצלחתו.